

Seminár: „**Rozvoj vidieka a agropotravinárstva v súčasnosti a v budúcnosti**“
Modra 22.1.2019 – Diskusný príspevok, Peter Baco

Potešil som sa záujmu o moje skúsenosti. Považujem za správne identifikovať a neopakovať omyly v agrárnej politike v minulosti. Rovnako je dobré, poučiť sa z pozitívnych postupov v minulosti. Vyspelé spoločnosti využívajú skúsenosti odchádzajúcich generácií efektívne. Napr. Európsky parlament má asociáciu bývalých členov, ktorá viacnásobne v roku zasadá, vyjadruje svoje názory, deleguje prednášateľov na univerzity po celom svete, deleguje svojich členov do dozoru nad voľbami a pod. Tiež som členom tejto asociácie. Organizátori dnešného seminára mi navrhli, aby som na základe osobných skúseností zaujal stanovisko k nasledovným témam:

1. Storočnica VÚEPP
2. Využitie vedy v agrárnej praxi
3. Diskusia o podpore malých a veľkých fariem na Slovensku
4. Skúsenosti potravinovej sebestačnosti v minulosti
5. Optimálna cesta zvýšenia sebestačnosti
6. Možný postup obnovy poľnohospodárstva a potravinárstva v SR
7. Priority nasledujúceho obdobia

Každá z týchto veľkých tém si zaslúži, keď nie osobitný seminár, tak aspoň špecializovanú prezentáciu. Pokúsim sa v časovo disponibilnom priestore, k nastoleným témam vystihnúť aspoň podstatu.

1. Storočnica VÚEPP je významná udalosť, ktorá nás povzbudzuje a zaväzuje. Pripravuje sa viac aktivít oslavy tohto jubilea. Mal som česť spracovať príspevok do Monografie pripravenej k tomuto výročiu. Dovolil som si v ňom vyzdvihnúť najmä to, ako Ekonomický ústav, vždy slúžiaci aktuálnej politike, dokázal za mimoriadne komplikovaných politických udalostí 100 rokov, zachovať si lojalitu slovenskému agrárnemu a vidieckemu fenoménu. Popri ekonomickej profesionalite, ústav dokázal kreatívne a prispôsobivo prežiť často krát rozporné požiadavky doby. Výrazne pozitívny v existencii tohto ústavu je jeho personálny prínos. Nakultivoval veľa ekonomických osobností. Spomeniem aspoň meno, takmer dve desaťročia slúžiaceho, **ministra pána Jána Janovica**. Úctu si zaslúži prínos, kvalifikovanosť a angažovanosť ďalších osobností a celého tímu pracovníkov ekonomického ústavu na tvorbe agrárnej politiky. Aj dnešný seminár, je jasným príkladom doslova zasvätenia celého profesionálneho života týchto osobností agrárnej a vidieckej problematike.

2. Využitie vedy v agrárnej praxi môže byť účinnejšie vtedy, ak jeho štruktúra zlepši prístup praxe k vyselektovaným, prakticky overeným poznatkom, ale hlavne k osobnostiam, ktoré sa podieľajú na ich tvorbe. Odvolávajúc sa na osobné skúsenosti v spolupráci riadiaceho pracovníka v prvovýrobe s pracovníkmi VVZ a neskôr riaditeľa odboru vedy na MPVŽ SR, si dovoľm predložiť návrh, aby sme zriadili pri odborných výskumných ústavoch, **odborové informačné centrá**. Tie by sa sústreďovali na identifikáciu a súčinnosť múdrych a úspešných ľudí z odboru. Poskytovali by poradenstvo pre prax. Základom by bolo zbieranie, triedenie a praktické overenie poznatkov o najpokrokovejších riešeniach v odbore. Išlo by o priamu komunikáciu medzi teoretickými a praktickými organizáciami v odbore. Čiže tzv. overovací výskum, s konkrétnymi návrhmi a angažovanosťou v praxi, by sa mal stať nosným. / Napr. Ing. Záhradník z VÚŽV/.

3. Diskusia o podpore malých a veľkých fariem na Slovensku asi nechtiac postavila malé a veľké podnikanie do sporu. Nebolo napríklad šťastné pridelenie peňazí na podporu malých fariem, formou odobratia časti podpôr stredným a veľkým podnikom. Pre špecifické funkcie malých agropodnikov, by bolo lepšie vopred vyčleniť podporné zdroje z celkového balíka podpôr. Osobne ma teší, že na Slovensku pribúda príkladov spolupráce, spolupôsobenia malých a veľkých poľnohospodárskych a potravinárskych podnikov. **Koexistencia je zákonitá potreba** v súčasnosti a kooperácia je nevyhnutnosť. Myslím, že sme na dobrej ceste. Mali by sme viac využívať možnosti malých podnikateľských foriem, v rámci existujúcich podnikov. / Napr. dcérske spoločnosti

a vnútropodnikové hospodárske jednotky/.

4. Skúsenosti potravinovej sebestačnosti v minulosti hovoria, že sebestačnosť môžeme mať len pri dostatočnej ponuke, dostatočnej produkcii a dostatočnej výkonnosti producentov potravín. Pred 30-timi rokmi sme mali sebestačnosť v produktoch mierneho pásma 104 % a celkovú 96 %. Dnes nám chýba takmer za 2 mld. Eur vlastnej ponuky slovenských potravín. Nemyslím, že by zlepšovalo status agrárneho sektoru vyzývanie občanov na nákup slovenských výrobkov, keď nie sú v ponuke. Je to absurdné. Zjednodušene povedané platila zásada maštalé treba mať plné kráv, ošipárne plné sviň, ovčiny plné oviec, hydinarne plné hydiny, obrobený každý meter štvorcový pôdy, dvory plné modernej techniky, byty pre mladých, dychovka v kultúrnych domoch, ihriská plné športovcov atď. Dnes sa hovorí až o 40 % sebestačnosti, žiaľ doteraz nebol zverejnený konkrétny výpočet preukazujúci opodstatnenosť tohto tvrdenia. Podľa komodít vypočítaná sebestačnosť je v naturálnych jednotkách verejne dobre známa. Na celkovú sebestačnosť v hodnotovom vyjadrení má však vplyv viacero, aj neidentifikovateľných cenových, obchodných, menových a iných faktorov, o čom sa diskutuje aj na akademických fórach. Podľa odborného odhadu **sebestačnosť je mierne nad 60%.**

Poznámky: Jednotný trh ešte neznamená, že neprebíha obchodná súťaž. Neoliberalizácia vedie až k neokolonizácii. Ten kto má peniaze ten si presadzuje svoje záujmy tam, kde peniaze chýbajú. Riziká nie sú len v prirodzenej dominancii kapitálu, ale aj v regulačných procesoch ako boli napríklad diskriminujúce prístupové podmienky, reforma trhu s mliekom, cukrom, technické prekážky a pod. Musíme byť schopní preto efektívne pracovať aj s organizačnými, obchodnými, fytosanitárnymi, veterinárnymi, technickými, diplomatickými a inými prostriedkami na ochranu vlastného trhu. /Príklady s jahňatami a zemiakmi, Z. Lukas/

Často si nerozumieme, len preto lebo máme rôzne výklady pojmov. Ak chceme aby bola široká podpora občanov agrárnej politike bolo by veľmi vhodné mať verejne k dispozícii od SAPV výkladový podklad aktuálnych pojmov s konkrétnymi výsledkami.

5. Optimálna cesta zvyšovania sebestačnosti vedie cez rešpektovanie zákonitostí. Ja by som sa skôr zameril na nevyhnutnú cestu k zabezpečeniu sebestačnosti. Prioritne sa jedná o:

- Dostatočnú, kvalitu a cenovo atraktívnu ponuku
- Dopyt zameraný na domáce potraviny
- Racionálnu distribúciu a obchod

V súčasnosti sa robia organizačné opatrenia aj na úrovni obchodu. Na jednej strane sú teda snahy o reguláciu a o nové formy predaja potravín vo veľkom. Na strane druhej sa aktivizujú rôzne priame linky od výrobcu k spotrebiteľovi. Až prekvapujúco ukazujú, že trh „vyseletoval“ významnú časť spotrebiteľov, ochotných zaplatiť oveľa viac za potraviny vysokej, najmä zdraviu prosperujúcej kvality. To je perspektívny pohyb na trhu. Určite by bolo významným opatrením, lepšie motivovať na základe minulých skúseností rozvoj priameho predaja z dvora napr. redukciou DPH, ako je to v okolitých štátoch. Je vhodné vytvárať v rámci väčších podnikov priestor pre pestré, malé podnikanie pri predaji, napríklad v debničkovom systéme.

Podporné aktivity v školách, či propagácia slovenských potravín sú určite dobré a potrebné. Zásadne **zvýšiť však ponuku slovenských potravín**, je absolútnym základom obnovenia potravinovej bezpečnosti /sebestačnosti/. Zvýšenie produkcie deficitných potravín na báze znásobenej výkonnosti bez dotačnej, či daňovej diskriminácie sú zákonité pred stupne zvýšenia ponuky a konečne sebestačnosti SR v potravinách na úrovni 80-90 %.

6. Možný postup obnovy poľnohospodárstva a potravinárstva spočíva v stabilite podmienok hospodárenia, v zaručených nediskriminujúcich podmienkach, v rešpektovaní ekonomických zákonitostí. Agrárna politika SR musí garantovať dlhodobú potravinovú suverenitu, sebestačnosť a prosperitu poľnohospodárstva a vidieka, ako najvyššiu kultúrno- tvornú hodnotu štátu. Nestačí vyzývať občanov na nákup slovenských výrobkov, keď nie sú v ponuke, keď sme ich nevyrobili. Obnova znamená v prvom rade, aspoň **dvojnásobne zvýšiť výkonnosť** na jeden hektár. Neexistuje jednoduché rýchle riešenie. Jediná cesta sú cieľavedomé, húževnaté a múdre nápravné kroky

v základných faktoroch ekonomiky. Ide o to, ako aktivizovať pôdu - prácu - kapitál tak, aby slúžili cieľom pôdohospodárskej politiky SR.

a - Pôda. Poznamenávam, že dnes uvažovaný postup usporiadania pozemkového vlastníctva na niekoľko desaťročí, je absolútne neprijateľný. Je to neplnená úloha vlády. Štát má povinnosť chrániť a podporovať kvalitu pôdy a intenzívne zabraňovať jej záberom na nepoľnohospodárske účely /Pozitívna skúsenosť s fondom na ochranu pôdneho fondu predsa existuje./ V oblasti vlastníctva pôdy, štátu patrí prednostné právo na kúpu pôdy. Štát musí zabrániť predaju pôdy do vlastníctva cudzích štátnych príslušníkov. Už niekoľko rokov existuje štúdia, ktorá komparovala alternatívne riešenia tohto problému vo viacerých štátoch. Ukázalo sa, že je to možné. Napr. Dánsko priamo zákonom zakazuje predaj pôdy cudzincom. **Pôda je prírodný zdroj** podobný ako voda a zaslúži si tú istú ochranu. Predsa je absurdná myšlienka, že SR bude štátom na území prenajatom od zahraničných vlastníkov. To je cesta, na konci ktorej je koniec vlasti.

b - Faktor práca, sa začína riešiť podobným spôsobom, aký sa už v minulosti osvedčil. Duálnym a praktickým vzdelávaním sa idú motivovať mladí ľudia k práci v pôdohospodárstve. Systém jednoročnej praxe medzi bakalárskym a inžinierskym štúdiom, je predpokladom na to, aby mohol byť niekto úspešným poľnohospodárom. Cesta nástupnej praxe po skončení štúdia je dobrá a treba ju rozvíjať. Prax potvrdzuje fakt, že kvalifikovanosť na poľnohospodárskeho odborníka, zároveň podnikateľa, si vyžaduje viac rokov praxe. Lepšia stimulácia mladých poľnohospodárov primeranejším finančným ohodnotením, ale aj poskytovaním bytov v minulosti, je dobrou inšpiráciou pre súčasnosť. **Čo najviac skúseností z praxe,** je aj zásada prípravy základných agrárnych profesií. Prostredie vychováva. Rozum sa zastavuje nad situáciou, keď hnijú jablká na zemi a poľnohospodárske školy a inštitúcie diskutujú vo vedľajšej budove o duálnom vzdelávaní. Profesionalita, oddanosť a zánietenie zainteresovaných osôb v oblasti vidieka a poľnohospodárstva musí byť príkladom v príprave mladých poľnohospodárov.

c - Faktor kapitálu je nedoceňovaný. V pôdohospodárstve potrebujeme, aby trvale pracovalo o 2-3 mld. kapitálu viac ako je to v súčasnosti. Osvedčenou formou Podporného fondu môžeme najmenej 200 mil. Eur ročne použiť pre multiplikáciu kapitálu z viacerých zdrojov, pre investovanie v sektore. Spoluúčasť štátneho rozpočtu SR minimálne v objeme na úrovni priemeru štátov EÚ je nezastupiteľná. Je dobré, ak si SPPK uvedomuje, že viaceré banky sú využiteľné pri tejto multiplikácii kapitálu osobitne pre potravinársky priemysel. So zapojením bánk do tohto procesu existujú tak isto dobré skúsenosti vhodné pre súčasné aplikovanie. Práve tak Rizikový fond a poisťovanie rizík, je nevyhnutná cesta riešenia pôsobenia kapitálu. Bývalý predseda komory verejne oznámil, že chybou, ktorú komora urobila pri formovaní súčasnej SPP, bol súhlas na presun peňazí z II. do I. piliera. Môžeme to napraviť a získať časť kapitálu potrebného pre multiplikáciu investovania do poľnohospodárstva, potravinárstva a vidieka. Využime preto skúsenosť väčšiny štátov EÚ, ktoré nesiahli na zdroje II. piliera, dokonca presunuli prostriedky z I. piliera do II. piliera. Predbežné výsledky im dávajú za pravdu, pretože zabezpečujú rast a rozvoj vidieka. Keď chceme byť optimisti, potrebujeme, pre odstránenie súčasnej disparity /diskriminácie/ nášho rezortu z prostriedkov štátneho rozpočtu SR skutočné systémové riešenie. Takéto zásadné riešenie by malo obsahovať **konkrétny vecný a časový postup dorovnania podpôr a daní** slovenských agropodnikateľov najmenej na úroveň priemeru EÚ. To vidím ako aktuálnu a akútnu prioritu dneška.

7. Priority nasledujúceho obdobia rieši aktuálne stratégia pre SR v koordinácii SPP. Agrárna politika má pomáhať podnikateľom dosahovať **ciele jednotnej SPP.** Pre nasledujúce sedem ročné obdobie, je vytýčených týchto 9 cieľov:

- Podporovať dôstojné príjmy
- Zvýšiť konkurencieschopnosť
- Obnoviť rovnováhu v potravinovom reťazci
- Bojovať proti zmene klímy

- Presadzovať udržateľné využívanie prírodných zdrojov
- Chrániť biodiverzitu
- Podporovať generačnú obmenu
- Podporovať zamestnanosť a rast

Agrárna politika SR má uplatňovať potravinovú suverenitu SR, založenú na využití prírodného potenciálu Slovenska aj **prostredníctvom Koordinovaných politik**. Pre rast potravinovej sebestačnosti potrebujeme rast výkonnosti. Pre rast výkonnosti potrebujeme odstránenie diskriminácie v podporách a daniach. Potrebujeme zmobilizovať kapitál tak, aby pracoval pre násobkami väčšiu výkonnosť. Princiipiálne potrebujeme riešiť pôdnu politiku a zrealizovať politiku práce pre podmienky Slovenska. Máme aj dnes pozitívne príklady, ako zabezpečiť potrebnú výkonnosť rezortu. Treba ich rozširovať. Uvažované priority pre rast výkonnosti, pre dostatočnú finančnú podporu, pre zabezpečenie potravinovej sebestačnosti a pre plnenie všetkých funkcií, ktoré má rezort sú môj osobný názor, smerujúci k širšej diskusii. Doterajšie agrárne koncepcie treba vyhodnotiť, aktualizovať riešenia. Je v nich veľa dobrého, čo sa dá pomerne rýchlo použiť. Potreba nápravy pošramoteného rezortu vo verejnosti nás zaväzuje k dobromyseľnej spolupráci, súdržnosti a profesionalite. Istota, stabilita a dôvera sú atribúty, o ktoré sa musíme všetci denne usilovať. Víziu, stratégiu, prognózu, taktiku dajme do zjednoteného koncepčného dokumentu a zásadné predpoklady a podmienky úspešnosti, naformulujeme do podoby **Doktríny** a ústavným zákonom potvrdíme jej dlhodobú nemennosť a vymáhateľnosť.

Poznámky: Rešpektovať slovenské špecifiká, znamená predovšetkým akceptovať fakt, že Slovensko je vidiecka krajina. Je schopná vyprodukovať potraviny pre viac ako šesť mil. obyvateľov. Aj medzinárodnými inštitúciami je vysoko ohodnotený potenciál prírodných zdrojov Slovenska pre výrobu potravín. Príťažlivé, pestré, ale komplikované prírodné podmienky SR sú náročnejšie na vstupy, čo si napríklad žiada o 7% resp. o 15% **väčšie náklady na jednotku produkcie** ako v Česku, resp. v Maďarsku. Treba vziať do úvahy aj náklady na mimo produkčné funkcie pôdohospodárstva, ktoré trh neuhrádza. Tieto sú ocenené v rovnakom finančnom objeme, ako prínosy dosahované pri plnení produkčných funkcií. Dotácie pre agropodnikateľov preto čiastočne uhrádzajú náklady pôdohospodárov na plnenie týchto mimo produkčných funkcií. Pre férovosť konkurencie je teda opodstatnené mať priaznivejšie podmienky pre agropodnikanie na Slovensku a nie naopak. Nie je preto dôvod haniť pôdohospodárov, ako večne žobrajúcich o peniaze. Naopak, je nevyhnutné povzbudiť ich analytické a národohospodárske aktivity o dosiahnutie podporných podmienok na úrovni vyššej od priemeru EU. Treba v tomto oceniť aktivitu agrárnej samosprávy. Sú partneri pri hľadaní riešení, ale nemôžu realizovať kompetencie vlády a parlamentu. To ich však nezabavuje zodpovednosti za vymáhanie oprávnených požiadaviek svojich členov hoci efektívnymi politickými postupmi. Podnikatelia sa správajú podľa toho, ako sú motivovaní. V prvom rade potrebujú zisk na reprodukciu. To robia.

Vláda je zodpovedná za plnenie národohospodárskych záväzkov a má na to k dispozícii príslušné inštrumentárium. Vytvára prostredie motivujúce k naplneniu záujmov štátu. Teda aktuálne pokrivené pozície agrárneho sektoru vo verejnosti môže a musí naprávať v prvom rade celá vláda. Nemôžeme mať prosperujúce pôdohospodárstvo, plniace produkčné a mimo produkčné funkcie zabezpečujúce rozvoj vidieka ak to nebude záujem a povinnosť celej vlády. Načo máme ministerstvo financií keď musí agrárny rezort realizovať systém daní? Nemôže predseda príslušné ministerstvo nezáväzne mudrovať o tom, že aj tak si zákonný odvod obchod vyrieši na úkor dodávateľov, znížením nákupných cien. Agrozozor je mnohozložkový, potrebuje súčinnosť celej politickej scény.